

MOLNÁR ZSUZSA

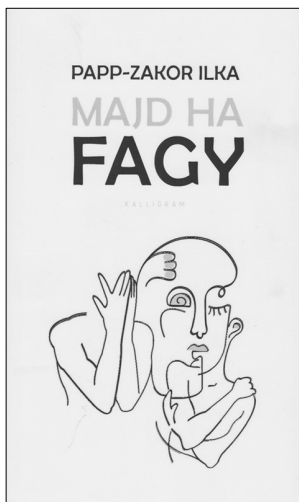
Angyalok, sárkánygyíkok és más szárnyas bestiák

PAPP-ZAKOR ILKA: MAJD HA FAGY

„...a legtöbb ételnél érdemes *három*, kontrasztos ízt (és esetleg állagot) ütköztetni (a *kettő* az európai kultúrkörben nem teljes, a *négy* viszont már otromba túlzás), valamint ismételten kihangsúlyozza, hogy főzőskor az összetevők színe a vélnél többet nyom a latban, más szóval: vizuális téren megnyilvánuló gusztusunk állandó hatást gyakorol gasztronómiai preferenciánkra” (58). Főzésről ugyan túl sok szó nem esik Papp-Zakor Ilka legújabb kötetében, első regényében, de az egyik fő karakterétől fentebb idézett mondat stratégiája működni látszik: három különböző hang, nézőpont, stílus fűszerezi a mindentudó narrátor által bemutatott Anita történetét, három férfiszólam, a nagybácsié, a férjé és a plátói szerelmesé bukkan fel újra és újra (mindegyiküké pontosan nyolcszor) egyoldalúan kommunikálva – levélben, emailben és a címzett felé soha el nem hangzó filozófiai monológban.

A Papp-Zakor novellisztikára jellemző játékosan súlyos abszurd, keménységében, olykor tragikumában is könnyed groteszk továbbra is jelen van, és kitűnően passzol a kihalás/megváltás, az emberiség végleges megsemmisülése előtti lehetséges evolúciós ugrás, az *átlényegülés* és az ezt követő poszthumán világ ábrázolásához. A XXI. századi fiatal felnőttek életét meghatározó hétköznapi keretek – irodai munka egy multicégnél, külföldi kiküldetés, gyerekvállalás helyett kutyatartás – egyre kevésbé tűnnek stabilnak, és Anita lesz ennek a generációnak egy olyan képviselője, aki határozottan működésképtelen családja révén esélyt kap egy alternatív jövőkép megvalósítására. Sikertelen képzőművész nagybátyja, Ervin és egy leszarmazottakat magának soha nem kívánó görkorsolyás angyal, Elvira nagymama nevelte fel édesanyja *eltűnése* után, saját belső világukat tárva Anita elé referenciális pontként. Elvira, aki „Az erőket, amik dolgoznak benne, örültségnek álcázza” (165), az emberekről lemondva az állatvilágban talál harmóniára, konyhában

Hungarovox Kiadó
Budapest, 2020
288 oldal, 3990 Ft

tiszatáj

kapirgáló tyúkrok, asztal alatt tanyázó hangyák, méhek népesítik be házikóját, egy macskát választ élettársul és megfogyatkozott családtagjaival angyalnyelven kommunikál. Ervin úgy lett őslényfestő, majd mechanikus dinoszauruszokat kreáló művész, hogy magányos, elhanyagolt gyerekként erdei kóborlásai során először a fantáziájában, majd egyre inkább úgy tűnik, a valóságban is megmutatkoztak előtte az évezredekkel korábban kihalt sárkánygyíkok, hallja trappolásukat, megtalálja levedlett bőriket. Unokahúgát, a kislány Anitát is bevezeti ebbe a fizikailag is érzékelhető dimenzióba, aki kezdeti lelkesedése fogytán csalódást okoz mesterének, taszítják, elrémítik, megríkatják a szörnyetegek, legalábbis azok nyomai. Később Ervin önálló életre kelt, az apokalipszis előtt álló várost ellepő, a Lonely Planetbe is bekerült dinócskái sem foglalkoztatják különösebben, és annak sem tulajdonít nagyobb jelentőséget, hogy a barlangot, amelyet nagybátyja kisiújként fedezett fel, és amelyen magányos festségei során osztozott őshüllő sorstársaival, szó szerint elnyeli az egyre táguló metropolisz, metróhálózatának legfélreesebb megállójává alakul át.

Anita inkább a nagyanya által kínált valósághoz tud kapcsolódni, „Mert Elvira tudja, hogy legyenek felnőtt” (157), mégis, amint haladunk előre a történetben, Ervin látszik nagyobb segítséget kínálni, ahogy szépen lassan életvezetési mintául átnyújtja a *konzekvens sikertelenség* receptjét mint családi hagyományt. Ahogy a kis Anitaért versengtek felmenői, úgy a harmincéves nőért is, egymás létezéséről nemigen tudva, küzdelmet folytat Iván Moszkvából és Norbi Párizsból.

A szerző maga nyilatkozott arról az Írók boltjában szervezett könyvbemutatón, hogy Norbi és Iván figurája szándékolatlan közhelyes, Norbié egyértelműen parodisztikus – egy felszínes életet élő, egoista törtető, aki magán kívül talán csak kutyájáért, a *hűséges Ruszlánért* aggódik. Természete és stílusa is nevetséges, erőltetetten könnyed, sokszor irritáló, mondataiba izzadságszagú szójátékokat, poénokat sző, amelyeket egy kacsintás kíséretében nem mulaszt el megmagyarázni. Ideális világát felépítette, de Anita ebbe sehogyan sem illeszthető be, talán ezért kényszerül neki írt emailjeiben látszólagos öniróniába bújtatott önfényező megjegyzésekre. Észre sem veszi, amikor az egyetlen franciául leírt mondatával Magritte-ot idézi (*Ceci n'est pas un mot.*) Hogyan is érzékelné a feloldhatatlan feszültséget, amelyet banális története (egy francia ajkú kislány mindig kijavítja nyelvtani hibáit) illusztrálásával hoz létre. A maga által konstruált világa annyira steril és tökéletes, hogy abba nem fér bele egy őt meglátogatni is húzódozó feleség képe, ezért aktuális környezete inkább megkérdőjelezi Anita létét. Két ponton feslik fel ez az egyenletesre vasalt szövet, és ezzel fel is menti őt az elbeszélő, először, amikor Norbi részegen „bevallja, nem azért nem kételkedik, mert nem gondolkodik, hanem azért, mert másképpen megbolondulna” (25), illetve amikor a honvágycapsán megjegyzi, hogy talán azért nem gyötri, mert „soha nem éreztem teljesen valóságosnak ezt az egész világot” (249).

Iván is csak látszólag összetettebben ábrázolt, fő attribútumai – szentimentális, tüdőbeteg, tét nélkül ígér, de a cselekvéshez tehetetlen – a szláv irodalmi alakok hagyományát követik, eszmefuttatásai költőiek, de sokszor modorosak. Ezek legérdekesebb és más szövegekben metaforikusan visszatérő darabjai az ősi hitvilág lényeiének, az alakváltó, átlényegülő állatok, szellemek, más természetfeletti lények leírásai. Tőle szerzünk tudomást a váltott gyermekről, a hajhászmadárról, amely a halálba dalolja magát, a szárnyas kutyáról, a gyíkról, amely, ha hét évig nem hall emberi hangot, sárkánnyá vedlik át. Saját életére is olvassa kedvenc metaforáit, árnyéknak érzi magát

ebben a világban, valódi légszomjjal és fantomfájdalommal küzd. Ha nem saját leveleiben találkozunk vele, a narráció inkább elbizonytalanítja személyét – Anita csak futólag ismerte meg személyesen, amikor a férfi hazautazása után rákeres a közösségi oldalon, nem tudja egyértelműen beazonosítani, identitása nem megfogható.

Ervinre maradna a feladat, hogy a két véglet, Kelet és Nyugat között vagy egyensúlyt teremtsen, vagy valahogy semlegesítse ezt a relációt. Hiába apafigura kezdetben Anita számára, átélhető, valódi kapcsolódást vele sem tud kialakítani a lány, a legkevésbé empátikus szereplő, Norbi próbál kényszeredetten köztük közvetíteni. A fantáziája teremtő erejű, álmai, vagy ahogy később maga is hiszi, látomásai a jövőt tárják fel, ezért bár maga nem ismeri fel pontosan, Ivántól, az általa kínált jövőtől óvja Anitát. (Iván egy még csak vágyaiban létező kertbe hívja leveleiben Anitát, ugyanennek a kertnek a képe sejlik fel Ervin álmában, baljósan, látja a sárkánybórhöz hasonlító kérgű fát, a két nyugágyat, Anitát ott dohányozni elvesztetten.) Gondosan kidolgozott világképet mutat be, lassan, de biztosan bontakozik ki nyolc darabra szabdalattal esszéjéből az az eljárásmod, amely szerinte megmentheti az emberiséget vagy legalábbis Anitát és önmagát. Elmélete szerint bár az egyedfejlődés végtelen számú variációt hordoz magában, a földtörténeti korszakok és a kialakult és kihalt fajok képe azt mutatja, hogy az evolúció egyenes irányban halad. A fajokat tanulmányozva megértette, hogy a világon minden helyettesíthető valamivel, az uszony a szárnyal, a látás a szaglással, akkor egyik teremtmény is átlényegíthető egy másikba, ehhez csak a megfelelő partner kell: „...úgy gondolom, hogy amit felajánlok, teljes mértékben helyénvaló, valami, amivel az ember feltétlenül tartozik a leszármazottainak. Vonulj csak szépen vissza. ... Legyél a legrejtettebb önmagad. A sallanggal, ami megmarad, az (epi)genetikai anyaggal, meg a ráhalmozott mindenfélével, egyszóval a dolgok múlandó részével én elboldogulok.”

A regény negyedik – első mondatunkból kiindulva tehát mindenképpen a *túlzó* – rétege egy nyomozás története Anita cégén belüli eltűnések után, de a teljesen felesleges krimibetéten túl is az olvasó folyamatosan nyomokat ismer fel, azonosít elrejtett történetdarabkákat. Sok-sok ilyen felbukkanó és újból elrejtőző ismétlődés található a szövegben, az egyik legfontosabb a kenyérgalacsin, a bűnügyi szál is ennek apropóján alakul. A multicég alkalmazottai lelkes önfejlesztés hatására megszabadulnak egy-egy rossz szokásuktól, függőségüktől és az eredmény bejelentésekor eltűnnek, de nem nyom nélkül: kenyérbélből formálódó labdacsokká változnak. Elvirát, akit születésétől körülengett az elmúlás szele, cukorba mártott kenyérgolyócskákkal eteti a férje (az egyetlen igazán intim aktus közöttük), Anita feje búbja gyerekkorában kenyérrillatú volt, Norbi megmagyarázhatatlan kenyéraromatát érez Párizsban bizonyos pillanatokban, Ervin pedig idézi az egyik múlt századi biológust, aki szerint a tökéletes lény jobban hasonlít a pingponglabdára, mint főemlősre. Azaz legyen valami minél kisebb, minél inkább önmagába záródó, takarékos felületű, önfenntartó, ez az öröklét (egyik) lehetősége. A nagymama és Ervin dinoszauruszai egyaránt elindultak az „izolált zsugorodás” irányába, már csak Anitán van a sor, és ehhez a regény végén váratlanul a „nagy labdaművész”-nek nevezett Ruszlán nyújt segítséget. Az Iván leveleiben emlegetett repülő kutya alakjában „szegény, émelegő egzadája elé halmozza, hiánytalanul egybegyűjtött, és most visszahozott, elég egyforma éveket. Anitát a kezdetekig fiatalítva, egészen, amíg icipicire nem zsugorodik, és el nem kezdi újra otthonosan érezni magát a világban, vagy legalábbis itt, a puha szőnyegen, ahol most lelkesen, mint egy kis labda, pattog. ... Ruszlán megragadja, és viszi Norbihoz.”

Motivikus szinten kapunk egy esetleges megfejtést a befejezésre, Ruszlán miatt viszi a tökéletes formába átlényegült Anitát pont a narrátor által is lesajnált, kifigurázott férjhez. A kutya a nevét nem Puskin elbeszélő műve után, hanem egy szovjet regényből kapta Norbitól (és nem az orosz szakon végzett Anitától), amelyben az őrkutya a Gulag felszabadulása után is gazdája szolgája marad. Hűséges, funkcióját, feladatát – a parancsot mindig teljesíteni kell – nem felejt, nincs erény, morál, legfőbb jó, amely ezt világában felülírhatná.

Egzisztenciális válság, kiüresedett értékek, egyre kevésbé élhető környezet, elidegenedés, énkép idealizálása, az idealizálásból adódó konstans szorongás, jelen korunk társadalomkritikája mással össze nem téveszthető egyedi alkotói hangon jelenik meg a két novelláskötet után a *Majd ha fagy* című regényben, szürreális láttelel arról, hogy a végleges pusztuláshoz vezető út utolsó metrómegállójában vagyunk, „és minden jel arra utal, hogy ez elől a világvége elől már nem sikerül diszkréten elslisszolni” (269).

